

Oče - pravica do stvarnosti

1.

V članku govorim o prispevku očeta, opisujem nekatere posebne vidike njegove udeležnosti v življenju z otrokom. Prispevek je po svoje pledoaje za to, da bi bil oče prisoten, da bi prispeval svoj delež v človeškem in družinskem soočenju in pri učenju odgovornosti za soočenje.

Družina je po definiciji konfliktna skupina: vsaka družina mora na svoj poseben, enkraten način obvladati neskončno raznoličnost individualnih razlik in torej ustvariti sistem oziroma oblikovati skupino, ki bo posamezniku omogočila soočenje in odgovornost za soočenje.

Neskončne razlike pomenijo pravico vsakega člana do stvarnosti, v soočenju in odgovornosti pa se rišejo meje med člani v svojskem učenju avtonomije in povezanosti.

Vse izkušnje soočenja in odgovornosti individualne, posebne stvarnosti so pomembne, ker prispevajo - ali ne prispevajo - učenje za ravnanje z neizogibno konfliktnostjo družine in v njej.

Odrasel človek, moški, oče, mož prispeva h konfliktnosti in k ravnanju z njo na svoj, prepoznavno drugačen način. Uspešno reševanje konfliktov med očetom in materjo je usodno pomembna šola za otroka.

2.

Von Braunmuhl govori o psihološki pravici otroka do stvarnosti kot o eni temeljnih psiholoških pravic otroka. Gre za pravico otroka do lastne stvarnosti, do tega, da otroka slišimo, vidimo, da ga vzamemo resno.

Človek potrebuje v družini izkušnjo, da ni bil prezrt, torej neskončne izkušnje za neskončne individualne razlike v procesu učenja o sebi in o drugih.

Soočenje se dogaja vedno v sedanosti, kjer starša - in to pomeni oče in mati, ustvarjata prostor za dotik, odziv. Maloštevni opisi družin "izjemne stopnje zdravja", kot jih označi R. Skynner (1982), govorijo o psihološki pravici do stvarnosti. Govorijo o spoštovanju ločenosti, individualnosti, avtonomije, zasebnosti; o podpiranju in spoštovanju enkratnosti in razlik; o visoki ravni iniciativnosti.

W. Kempler (1991) govori o pomenu osebnega govora - jaz hočem, mislim, želim -, ki v sedanosti vedno znova vnaša individualne razlike, ki jih je treba obvladati, razumeti.

Že psihološka pravica do stvarnosti dovolj jasno pokaže, da so konflikti v družini neizogibni: vsaka družina je vedno znova pred odločitvijo, ali bodo konflikte reševali drug z drugim ali drug proti drugemu.

Iz konfliktosti družine izhaja potreba po tem, da bi, kot pravi von Braunmuhl (1986), "bolje vedeli, kaj delamo": da bi oče, mati, otrok mogli po svoje spremeniti družino, mora postati razvidnejša. To pomeni, da je v njej mogoče prepoznati konflikte, jih razreševati, pristajati nanje tam, kjer rešitve ni - in spravo v konfliktnosti.

W. Mertens (1974) definira sposobnost za konflikt kot sposobnost posameznika, da zazna konflikt za motenimi interakcijami in komunikacijami, ga prepozna in se z njim sooči, da bi ga začel reševati ali živeti z njim.

Po Mertensu je sposobnost za konflikt kompetenca osveščenosti o problemih, ki so globlji od vsakdanjih, običajnih skrbi. Kaže se v sposobnosti posameznika, da v interakcijah in komunikacijah zazna konfliktne vsebine in jih metakomunicira.

3.

Moški in ženska različno ravnata z družinskimi konflikti. Konflikti, ki jih ženska, mati, bolje prepozna, so konflikti povezanosti, vpletenosti. Carol Gilligan (1985) pokaže socializacijo žensk kot socializacijo za vezanost v medosebne odnose. Vzdrževanje odnosov, tkanje vezi, skrb, odvisnost

so njene naloge; vpletenost, nerazmejenost, odvisnost se nagrajujejo.

V socializaciji moškega so v ospredju drugačna sporočila: treba se je čimprej razmejiti, osamosvojiti, obvladati meje, varovati neodvisnost, nevpletenost. Moški se najprej uči prepoznavati konflikte, ki izvirajo iz grožnje njegovi neodvisnosti.

Margaret Mahler (1980) pokaže pomen obeh izkušenj za otroka že v prvih štirih letih življenja. V fazi poskušanja in približevanja otrok potrebuje mater, ki je vedno čustveno na razpolago, da bi poskušanje in približevanje bilo možno, potem pa očeta, da izkusi možnost nevpletenosti, avtonomije.

Christiane Olivier (1989) subtilno analizira družino, ki se je skrčila na mater, ki je na razpolago, in odsotnega očeta. To pomeni, da je ženska ostala sama odgovorna za otrokovo vzgojo. Ženska, ki mora ostati sama v otrokovem svetu, plačuje visoko ceno za tako materinstvo in materinsko moč: to je s sovraštvom pomešana ljubezen tistih, s katerimi je vezala svoje življenje.

Navajam: "Ali ne bi bilo bolje, če bi moški in ženska skupaj prečkala to neznano področje, ki nas deli od otroka? *Potem bi mu vsak od njiju zapustil odtis, ki bi se od drugega razlikoval*" (poudarek G.Č.V.).

Po moje gre natanko za "odtis, ki bi se od drugega razlikoval", ker se v soočenju z dvema različnima odtisoma ustvarjajo pogoji za poseben tretji, avtonomen prostor za otroka.

Navajam dalje: "Če bi svet ženske vendar prenehal biti edini odnosni sistem, v katerem se morajo znajti otroci obeh spolov; če bi bil moški udeležen v psihični vzgoji svojega otroka, kot je bil udeležen pri njegovem spočetju; potem bi njegov sin lahko že od začetka razvijal odnos vzajemnosti, namesto da se obupano oklepa svoje neenakosti v odnosu do ženske, kar mu bo v odraslosti tako zelo škodilo. Tako bi se njegova hči lahko že od vsega začetka pogledala v ogledalo, ki ji ga drži drugi spol in v katerem lahko zazna svoje telo kot tisto, ki zbujajo željo. Potem ji ne bo več treba nenehno preverjati svoje podobe v očeh moškega. Tistega istega moškega, ki se zdi nesposoben, da bi pomiril njen strah. Kastrirača mati in odsotni oče kot rešitelj sta za oba partnerja zli podobi, ki jima je težko ubežati." (Ch. Olivier, 1989, 168-169.)

V tem okviru ni prostora, da bi problematizirali psihoanalitično v navedenih citatih, zame je pomemben argument za prisotnost obeh na neznani poti - tudi zaradi učenja sposobnosti za konflikt. Prisotnost obeh, *dva odtisa* šele dobro omogočata otroku razbiranje lastne stvarnosti in obvladovanje, ki ga tako zelo podrejen položaj v odnosu do matere izredno otežuje.

Oče kot drugi prispeva nujen del k pravici do stvarnosti vseh udeleženih.

"Skupno prečkanje neznanega področja, ki nas deli od otroka", je možno, če starša vzpostavita zavezništvo in omogočata ohranitev generacijskih razlik. Govorim o pogojih, ki v družini morata biti zagotovljena, kot ju postavlja, tudi psihoanalitik, Th. Lidz (1971).

Koalicija staršev oziroma zavezništvo med njima pomeni, da roditelja drug drugega podpirata v svojih vlogah, da vzajemno povečujeta občutke varnosti in gotovosti. Roditelja v svojem odnosu do otroka upoštevata drug drugega in tako ustvarjata pogoj za to, da se vlogi zakoncev in vlogi roditeljev ne izključujeta, temveč dopolnjujeta. Po Lidzu šele koalicija staršev omogoča otroku tako identifikacijo z roditeljem istega spola kot primarni objekt ljubezni v roditelju napsrotnega spola.

Zavezništva ni mogoče vzpostaviti tam, kjer je oče odsoten, pa tudi ne tam, kjer roditelja ne spoštujeta drug

drugega, kjer tekmujeta za otrokovo naklonjenost, tam, kjer otroka uporabljata za razčiščevanje lastnih konfliktov.

Če med roditeljskima zavezništva, mora otrok izbirati. Lahko se odloči za enega od roditeljev in se od drugega odvrne; ostanejo mu občutki krivde. Morda bo otrok vložil vso svojo energijo v to, da bi premostil prepad med staršema. Včasih vse svoje otroštvo uporabi za to, da bi obema ustregel v pričakovanjih, ki so nezdružljiva. Otroku lahko prevzame tudi vlogo krivca za nesporazume in nerazumevanje. Če se starša ne moreta sporazumeti o otroku, ga nujno silita v vlogo razbremenjevalca v konfliktih med njima.

Ohranitev generacijskih razlik pomeni najprej, da starši v zadovoljevanju svojih potreb ne smejo biti odvisni od svojih otrok. Smejo in morejo biti odvisni drug od drugega. "Dva odtisa" nastajata v tisočeri konfrontacijah med njima v dobrem in v slabem, vendar odsotnost očeta - v dobesednem ali prenesenem pomenu - sili mater v usodno odvisnost od otroka.

Lidz opozarja na pomen generacijskih razlik za mater in za otroka: oba morata razrešiti simbiotično vez, mati se mora znova umestiti v zavezništvo z očetom, otrok jo mora preseči.

Ne gre le za otroka in mater, za vse tri gre. Odločitev za zavezništvo mora biti zavestna odločitev po rojstvu otroka, ko je treba skupaj raziskati in oblikovati nov prostor za otroka na "neznani poti do otroka".

4.

Po mojih izkušnjah v svetovalnem delu prav do zavezništva prepogosto ne pride: kot da bi starša, dotlej ljubimca, partnerja, ne vedela, da se začinja novo obdobje, da se je v starševstvu treba znajti, ga na novo ustvariti v mnogih "poskusih in zmotah", v soočenjih in odgovornostih za soočenje s čisto novimi konflikti.

Pri tem ne gre za iskanje kompromisov, temveč za nekaj veliko bolj pomembnega: za to, da si povesta, kdo sta in kaj želita, to podelita drug z drugim in iščeta poti, kako živeti s tem.

Pri svojem svetovalnem delu se pogosto srečam s tem, da zavezništva ni, ker očeta ni. Ostala sta vsak na svojem bregu, ženska v svoji vezanosti in povezanosti, moški v skrbi za to, da ostane nevpleten.

Vedno znova se mi potrjuje, da je lažje hoditi po tradicionalnih, uhojenih poteh in težje pristajati na stvarnost drugega in na to, da je mogoče spreminjati le samega sebe.

Pri tem otrok potrebuje zavezništvo med staršema tudi, ali še bolj, če sta razvezana, ker mu zavezništvo ohranja starša in dragocen prostor za avtonomijo z njima ali med njima.

V obeh večjih raziskavah, ki sem ju opravila na to temo (1976, 1989), se je vloga žene, ženske in matere pokazala v podobi, ki jo poznamo: nase je vzela vsa bremena družine in vsakdanje skrbi za ta "obrat" in še vedno večinoma ne išče in ne pričakuje pomoči od moža. Še vedno je isto: težko je, a zmore, in to je pomembna življenjska izkušnja, čeprav je v njej vse bolj sama, tudi brez otrok.

Govorim o prevladujoči podobi, h kateri sodi tudi to, da se je oče otroku približal, nedvomno je prevzel svoj delež skrbi zanj; žene pravijo, da najlažje prosijo za pomoč, kadar je potrebna otroku, in očetje sodijo, da največ prispevajo v delitvi dela v družini s tem, da prevzamejo del skrbi za otroka. To pogosto pomeni, da je oče tisti, ki se z otroki igra, ki z njimi hodi na sprehode, v kino, ki jih uvaja v svoj šport in v del svojega prostega časa - ženi pa ostajajo rutinska opravila.

Zdi se mi pomembo poudariti, da oče v to svojo novo bližino z otrokom ni "povabil" tudi matere. Z otrokom se igra, ga pazi, vendar v odnosu med možem in ženo to pogosto ostaja le "pomoč preobremenjeni ženi", ki zavedno ne prispeva k puščanju "dveh odtisov", zaradi česar sta pogosto nejasna, zmedena in otroku premalo uporabna.

Nekoč sem zapisala, da materino "pojdi z otroki ven, da lahko v miru pospravim" ali očetovo "vprašaj mamo, ali smeva na dvorišče" grobo, vendar točno ilustrira situacijo dveh vrst zavezništva čez generacijske meje. Mati je v usodnem zavezništvu z otroki v končni odgovornosti in skrbi zanje, oče v novi bližini igre in druženja. Oče se pridružuje generaciji otrok in prepušča starševstvo materi.

Približno tretjina očetov sodi zase, da so se družini in otroku umaknili v delo.

5.

Pledoaje za prisotnost očeta, za njegovo udeleženo z življenju z otrokom in z njegovo materjo končujem kot pledoaje za zavezništvo med staršema, ki edino omogoča prostor za vzajemnost, za skupnost, kjer so lahko vsi - oče, mati, otrok, posamezniki s svojimi stvarnostmi, o katerih je mogoče govoriti, se z njimi soočati, biti odgovoren zanje v vsakokratni sedanjosti.

Gabi Čačinovič Vogrinčič, doktorica psihologije, docentka za področje psihologije za socialno delo in psihologijo družine na Visoki šoli za socialno delo v Ljubljani.

LITERATURA

- von BRAUNMUHL, E. (1986): **Der heimliche Generationsvertrag**, Rowohlt, Reinbeck, Hamburg.
- GILLIGAN, C. (1985): **Die andere Stimme**, Piper, München.
- KEMPLER, W. (1991): **Within Families**, The Kempler Institute, Costa Mesa.
- LIDZ, Th. (1971): **Familie und psychosoziale Entwicklung**, Fischer, Frankfurt am Main.
- MAHLER, M. S., PINE, F., BERGMAN, A. (1980): **La naissance psychologique de l'être humain**, Payot, Pariz.
- MERTENS, W. (1974): **Erziehung zur Konfliktfähigkeit**, Ehrenwirt, München.
- OLIVIER, Ch. (1989): **Jokastes Kinder**, DTV, München.
- SKYNNER, R., CLEESE, J. (1983): **Families and how to survive them**, Methuen, London.